

80 år efter Stockholmsutställningen – när kubismen kom till byn

En unik utställning har just öppnat i Förslöv, mittemellan Ängelholm och Båstad, 80 år efter Stockholmsutställningen. Nu kan vi se alla de verk som vår första modernistiska skulptör Christian Berg (1893-1976) ställde ut på den så omtalade konstutställningen *art concret* och på en egen liten skulpturutställning vid Stockholmsutställningen 1930.

Upprinnelsen till konstutställningen då var att Christian Bergs två och en halv meter höga *Monumentalfigur* i svart granitbetong placerats som ett emblem till Stockholmsutställningen, framför huvudrestaurangen, då den harmonierade med den funktionalistiska arkitekturen. Tillfrågad av utställningens chefsarkitekt Gunnar Asplund om vem som kunde utföra fonddekorationer i en annan restaurang föreslog Berg sin vän Otto G. Carlsund.

Carlsund fick telegram i Paris 14 dagar före utställningens öppnande 17 maj, men hann ändå göra muralmålningen *Rapid* i restaurang Lilla Paris på de två väggarna som låg i vinkel mot varandra, den ena 23 meter lång, den andra åtta meter lång. Lilla Paris enda dekor var *Rapid* eller "Hastigheten" som den kom att kallas.

Parkrestaurangens café Puck tyckte Carlsund var lämplig för en modern konstutställning och fick utställningsledningen med på idén. Carlsund återvände till Paris och kom tillbaka med 107 verk av 31 konstnärer. På Puck fanns bara en vägg att hänga konst på: 27 meter lång och nio meter hög. Utställningen kom att heta *Internationell Utställning av Postkubistisk Konst* och öppnade 19 augusti.

Där visades verk av bl.a. Fernand Léger, Piet Mondrian, Theo Doesburg, Jéan Helion, Amédée Ozenfant, Jean Arp, Sophie Täuber-Arp, Franciska Clausen, Georges Vantongerloo. Förutom C. Berg och Carlsund var några andra svenska konstnärer: GAN, Eric Grate, Sven Jonsson, Greta Knutson-Tzara, Stellan Mörner, Wiwen Nilsson, Erik Olsson, Esaias Thorén. Utställningen blev minst av allt en succé, långt efteråt talade man om "konkretfiaskot". Jag vill benämna mottagandet som "när kubismen kom till byn". Stockholmarna hade inte sett mycket av den nya konsten efter första världskriget.

I café Puck hängde två av Bergs målningar: *Skuggor* och *Komposition för observatorium*; två av hans skulpturer stod på pelare: *Monumentalfigur I* i brons och *Kyrkskulptur* i försilvrad brons. På annan plats, som en egen utställning, stod några andra skulpturer. Om dem skrev Stockholms Dagblads reporter under rubriken "Funktionalistisk skulptur på utställning": "På en ilsket blå barriär under det blodröda taket högt ovanför lyser det av blank metall i underliga formationer, små halvmeter höga skapelser, som ovillkorligen fånga ögat ej blott på grund av sin ovanliga form utan även därför att de lika ovillkorligen meddela ett intryck av skönhet." Skulpturerna som stod där var *Torso -26*, *Torpedfigur I*, *Vattenfigur* och *Parkskulptur*.

Det var i Paris som Christian Berg gick från att ha varit enbart målare till att bli skulptör, även om skulpturerandet till en början var mer av en fördjupning av tecknandets formproblem. Han bytte konvext mot konkavt, utskjutande form mot vikande form, började forma kvinnotorson i lera och gjuta dem i brons. *Torso* blev hans första skulptur 1926.

Framifrån visar *Torso -26* släktskap med segergudinnan Nike, en stram, laddad kraft, bakifrån mer av en antik Venus, mjukare och mer vilande i sin kvinnlighet. Berg gick vidare med torsotemat, förenklade till en volym med en form för flykt, strömlinjeformen som förmår glida genom motståndet medan kroppen i sig är i vila med rofyllda linjer: *Torpedfigur* 1927. Då skulpturen senare utfördes i stort format tillkom den i variationer beroende bl.a. på materialet. En metern hög, gjord i grekisk kalksten 1969, finns i Sydsvenska Dagbladets entré i Malmö. Som ett ackompanjemang till Markelius' konserthus i Helsingborg står framför den en nästan två meter hög *Torso*, huggen 1957 i ljus idefjordsgranit.

Om en annan skulpturidé skrev Berg: "Jag söker en figurform som bättre än en realistisk samverkar med modern arkitektur. Att finna en stil som ger möjlighet att komponera om de naturalistiska formerna i fasta ytor och plan, som bättre kan kontrastera mot en modern fasadyta. Denna skulptur är varken man eller kvinna, den är ett neutrum."

Den blev *Monumentalfigur*, först utförd i litet format, 60 cm hög, gjuten i brons och var med vid hans debututställning, samman med Otto G. Carlsund och Erik Olson, på Galérie Mots et Images i maj 1928. Förutom skulpturer hade Berg även med några målningar.

Uppmuntrade av mottagandet beslöt sig de tre vännerna att göra en utställning i Stockholm. De kontaktade Gösta Adrian-Nilsson, GAN, pionjären inom modernismen i Sverige, som våren 1928 haft framgångar med en utställning i Stockholm. GAN insåg att han inte så snabbt kunde göra en ny utställning där och fick istället sin egen inbjudan att ställa ut i Göteborgs konsthall att gälla hela kretsen.

I Bergs teckningar från 1928 finns förstudier till fler skulpturer, bl.a. *Dekorativ skulptur* där de två kroppssidornas rytmer förskjuter halvorna i förhållande till varann. Den göts då i brons, halvmeter hög. Först 1962 höggs den i marmor, drygt två meter hög står den i regeringens Rosenbad. Beroende på vinkeln framstår hon än utmanande, än tillbakavikande, olika rörelsers rytm finns i en och samma gestalts linjer utan att hon mister sin balans.

Vid utställningen i Göteborg hösten 1928 visade Berg ett tjugotal verk, bl.a. *Monumentalfigur*, två och en halv meter hög, gjuten i svart granitbetong, blandning av krossad svart granit och cement. När den göts modifierades formen efter materialet, tyngden, massiviteten blev än mer påtaglig. Den transporterades sen till Stockholmsutställningen. En annan *Monumentalfigur*, gjord 1963 i svart granit, står vid Höganäs stadshus.

Vattenfigur består av olika strukturer och verkar resa sig upp ur det strömmande vattnets undanglidande rytm. Även den blev gjuten i granitbetong, metern hög. En *Vattenfigur* två meter hög och i röd granit står nu i en damm i Västertull i Lund.

Vintern 1928-29 ersattes Bergs abstrakta motivbehandlingar med mer nonfigurativt. Förebilden bleknade och formen ger istället abstrakta associationer, som i *Kyrkskulptur*, inte för att den var tänkt som en kyrkoprydnad utan för att den för ens tankar till något förändligt.

Parkskulptur har en annan tyngd, samtidigt som den ger intryck av en danserska som svänger en slöja kring huvudet är kroppsligheten bastant genom höftpartiet med en långsgående kanyl på båda sidor. Mellangärdet är ett bönformat hålrum, ändå är den och andra negativa former mer av inneslutna former. Den finns även en spänning i kroppens framåtriktade båge som tycks utgå från det danssteg som är på gång. Här är koncentrationen mer kring bäcken och höften än i tidigare skulpturer. En *Parkskulptur* som är drygt en och en halv meter hög, gjord i röd granitbetong, står vid Medicinska institutionen i Göteborg.

1929 ställde Berg ut fem skulpturer på Surindépendentsalongen. Alla fem såldes till La France Art Institute i Philadelphia, USA, vars representanter var i Paris. Så det var en i Paris intensivt verksam och framgångsrik konstnär som kom hem till Stockholmsutställningen 1930 bara för att möta provinsial syn på konst. Först 1957 kom Bergs egentliga genombrott i Sverige efter att han själv ordnat med en separatutställning på Konstakademien i Stockholm.

Nu finns i alla fall denna unika möjlighet, i byn Förslöv där Berg föddes, att följa vår första modernistiska skulptörs konstnärliga utveckling i Paris 1926-1930. Förutom de tidigare nämnda finns här fler målningar och gouacher, några reliefer från 1926-27 som speglar Bergs övergång från tecknandet till skulpturerandet, litografier, samt ytterligare några skulpturer.

Ingmar Simonsson

Hattlösa utställningslokal i Förslöv, mitt emot kyrkan, öppet lördagar mellan k. 10 och 14.